

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6** Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10** Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13** Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16** Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20** Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24** Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28** Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31** Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34** Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42** Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46** Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49** Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57** Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60** Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63** Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66** Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69** O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73** Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

TA'LIM VA TARBIYA FIDOYILARI

- B. Baymetov 76** El sevgan ijodkor rassom, maktab yaratgan mehribon ustoz
- S. Ataxanova 80** Chizma geometriya va chizmachilik fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
- M. Achilova 84** Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning tasviriy faoliyatda ijodkorligini rivojlantirish
- E. Achilova 88** O'tkir Hoshimov asarlarida badiiy psixologizm muammosi

ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

- X. Muratov 92** Mustaqil ta'limni tashkil etish va boshqarishda elektron ta'lim resurslari hamda multimediali o'qitish vositalaridan foydalanishning dolzarbligi
- U. Zokirov 97** Oliy pedagogik ta'lim magistrlarida axborot-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish usullari
- Sh. Jo'rayev 101** Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish

ТЕОРИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

- T. Ачилов 105** Кластеризация методических задач учебной дисциплины "Физическая культура" в высшем образовании
- И. Чориев 109** Педагогическое проектирование кластерного подхода в системе повышения квалификации
- P. Маматкулов 112** Научно-теоретические основы развития физической культуры студентов высших учебных заведений кластерным методом
- B. Караев 115** Развитие профессиональной компетентности преподавателей школы на основе кластерного подхода

МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ

- A. Султонов 118** Значение кластерного метода в развитии физической культуры детей школьного возраста
- T. Зуфаров 121** Методика развитие координационных способностей у детей младшего школьного возраста
- C. Хабибуллаев 126** Совершенствование педагогических механизмов обучения правилам спортивных игр на уроках физической культуры
- A. Жумаев 131** Методика специальной физической подготовки студентов по волейболу в соревновательном периоде методом кластера
- T. Зуфаров 135** Общепедагогические методы используемые на уроке физического воспитания в школе

ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

- И. Чориев 139** Андрагогический подход к педагогическим проектированиям в системе переподготовки и повышения квалификации

Vohid KARAYEV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Jismoniy madaniyat" kafedrası o'qituvchisi

KOMPETENSIYALARNING INNOVATSION TA'LIM KLASTERIDAGI AHAMIYATI

Annotatsiya

Maqolada innovatsion ta'lim klaster asosida kompetensiyalarning shakllanishi asoslangan, shuningdek, kompetensiyalarning nazariy asoslari ochib berilgan va uning samaradorligini sinab ko'rish uchun eksperimental ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Kompetensiya, individual, innovatsion ta'lim klasteri, motivatsion, tahliliy, progressiv ta'lim, mezonlar.

В статье обосновывается формирование компетенций на основе кластерного инновационного образования, раскрываются теоретические основы компетенций и приводятся экспериментальные данные для проверки его эффективности.

Ключевые слова. Компетенция, индивидуальный, инновационный образовательный кластер, мотивационный, аналитический, прогрессивный образовательный, критерии.

The article substantiates the formation of competencies based on cluster innovation education, reveals the theoretical foundations of competencies and provides experimental data to test its effectiveness.

Key words. Competence, individual, innovative educational cluster, motivational, analytical, progressive educational, criteria.

O'rta ta'limni takomillashtirish zarurati jamiyatning ish beruvchilar, ishlab chiqarish, jamiyat va mehnat bozori tomonidan qo'yiladigan mutaxassislarni tayyorlash darajasiga yuqori talablarga javob berishi sifatida tushuniladi. O'rta ta'lim tizimini modernizatsiya qilish ijtimoiy taraqqiyotning o'ziga xos xususiyatiga aylandi.

Jamiyat va ishlab chiqarish, shaxsiy hayotida va professional faoliyatida o'zini namoyon qila oladigan kishilarga muhtoj. Mehnat bozori talab va takliflar, ish beruvchilar, rivojlanayotgan jamiyatda ishlab chiqarish muammolarini tezda hal qila oladigan, o'zgaruvchan vaziyatlarda to'g'ri moslasha oladigan, bilimlarni doimiy ravishda to'ldirishga qodir raqobatbardosh mutaxassislar bilan qiziqadi.

Bugungi kunda o'rta ta'lim muassasalari oldida turgan muhim vazifa o'quvchilarning muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashuvga yordam beradigan asosiy kompetensiyalarini, bilimlarini, shakllantirilgan kompetensiyaga asoslangan holda yangilashdir.

Manbalar va amaliy faoliyatni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, o'rta ta'lim muassasalarida analitik, tadqiqot, dizayn va marketing va iqtisodiy mazmundagi kompleks muammolarni hal qilish kerak.

Muammo shundaki, ushbu kompleks muammolarni hal qilish uchun kelajakdagi ishlab chiqarish mutaxassislarining o'quv faoliyatini tashkil etishning yangi yondashuvlari talab qilinadi. Buni yangi turdagi o'zaro aloqani qurishga asoslangan klasterli yondashuvni amalga oshirish bilan ta'minlash mumkin: ta'lim muassasasi (maktablar), o'quv-ishlab chiqarish va tajriba korxonalari va ish beruvchilar o'rtasida.

M.Y. Porter klaster yondashuvining asoschisi klasterni o'zaro bog'liq kompaniyalar

– yetkazib beruvchilar, ishlab chiqaruvchilar, vositachilar, davlat organlari, kompaniya infratuzilmasi – ma'lum bir sohada faoliyat yuritadigan va bir-birini to'ldiruvchi guruh sifatida tavsiflaydi.

Ta'lim va hamkorlik asosida birlashtirilgan muassasalarga nisbatan ta'lim klasterining pedagogik imkoniyatlari va xususiyatlarini o'rganish dolzarbdir. Klaster yondashuv asosida talabalarni tayyorlash, pedagogik tashkilot xususiyatlari va talabalar o'quv faoliyatining ishlashini aniqlash imkonini beradi.

Maktab o'qituvchilarining klaster yondashuvi asosida kasbiy malakasini oshirish quyidagi qoidalarga asoslanadi:

- xalq ta'limi o'qituvchisining professional malakasi, bilim, ko'nikma, tadqiqot, tashkiliy marketing faoliyati asosida shaxsning integral sifati tushuniladi;

- ta'lim klasterining tashkiliy tuzilmasi klasterning ta'lim, tajriba-sinov va ishlab chiqarish komponentlarini jamlash va birlashtirishni nazarda tutadi;

- ta'lim klasterida o'qituvchining professional malakasini shakllantirish uchun pedagogik mexanizmlar, kontent, texnologiyalar va sharoitlar mutaxassislarni jadal tayyorlash, uzluksizlikni, integratsiyani amalga oshirishga yordam beradi.

Xalq ta'limi o'qituvchilarining malakasini oshirish bir necha jihatlardan iborat bo'lib, turli yo'nalishlarda kompleks ravishda amalga oshiriladi. Ularning asosiy qismi o'z-o'zini tarbiyalash, uslubiy faoliyat, malaka oshirishni tashkil etish.

Eksperimentda o'qituvchilarning klaster kompetentligini quyidagi ko'rsatkichlar bo'yicha shakllantirish darajasi aniqlandi: o'qituvchilarning tanlangan yo'nalish bo'yicha loyihani ishlab chiqish – 60% ni, loyiha guruhini shakllantirish – 65%, loyiha faoliyati konsepsiyalari va normativlarini loyihalash – 45%, loyiha va modellar uchun hujjatlarni tayyorlash – 40%, kasbiy ta'lim faoliyatini loyihalash va modellashtirish natijalarini tahlil qilish – 35%.

Maktab o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini klaster yondashuvi sharoitida shakllantirishning tizimli-funksional modeli o'qituvchilarni o'qitishni rag'batlantirish va ularning ta'lim klasteri sharoitida innovatsion mahsulotni yaratish bo'yicha o'quvchilar bilan birgalikdagi faoliyatini faollashtirishni nazarda tutadi.

Modelning mazmunli komponenti malaka oshirish bosqichlarida klaster imkoniyatlaridan foydalanish, tajriba-eksperimental ta'lim, ishlab chiqarishda menejment amaliyoti asosida tashkil etilgan analitik tadqiqotlar, dizayn, marketing bilimlari, o'qituvchining ko'nikmalarini belgilaydi. Ushbu jarayonning mazmuni o'quv modullari to'plamini o'z ichiga olgan mualliflik ta'lim dasturida aks ettirilgan.

Modelning protsessual va faoliyat komponenti klaster yondashuvining resurslarini kompleks ravishda amalga oshiradigan loyiha treningini ta'minlaydi.

Modelning samarali va baholash komponenti o'qituvchilarning ta'lim, tadqiqot, loyihalash va boshqarish sohasidagi kasbiy malakalarini rivojlantirish darajasini tavsiflaydi. Ushbu model maktab o'qituvchisi malakasini oshirishning modulli texnologiyalari asosida amalga oshiriladi.

Ta'lim dasturlarining modulli tuzilmalari tizimlashtiruvchi jihatlar (tuzilish, kontent, sifat) birligi bilan ifodalanadi, ular o'qituvchini tadqiqotchi, boshqaruvchi, haqiqiy ishlab chiqarish klasteri modelini yaratuvchisi sifatida shakllantiradi.

Klaster yondashuvidan foydalanish ta'lim muassasalari, davlat tashkilotlari va mintaqaviy hamjamiyatning resurslarini (ta'lim, moddiy-texnika, iqtisodiy va h. k.) jalb qilish hamda o'qituvchilarni innovatsion-ta'limiy mahsulotlarni ishlab chiqish jarayonlariga jalb etish uchun shart-sharoitlar yaratish va ularni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi:

- ta'lim klasteri sharoitida iqtisodiyotning real sektorida ijtimoiy-loyiha faoliyatida ishtirok etish qiymatini tushunish, uni yaratish va qo'llash;
- klasterdagi hamkorlar bilan o'zaro muloqot qilish usullari va doirasini kengaytirish;
- klasteri tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantirish va axborot jarayonida ishtirok etishni faollashtirish (axborotni izlash, axborotni olish, qayta ishlash va kerakli shaklda taqdim etish);
- analitik, menejment, dizayn, tadqiqot muammolarini hal qilish uchun ta'lim klasterining resurslarini qo'llash.

Ta'lim klasteri sharoitida institut professor-o'qituvchilarining kasbiy malakasini shakllantirishni boshqarish ta'lim klasteri doirasida ishlashga tayyorgarlik darajasini baholash va bitiruvchilarni muvaffaqiyatli ijtimoiy, ishlab chiqarish va kasbiy moslashuvi uchun yanada sifatli tayyorlash imkonini beradi.

Tayyorgarlik mezonlari – shaxsiy fazilatlarni, refleksivlikni, o'z-o'zini hurmat qilishning yetarililigi, motivatsion ijtimoiy va kasbiy tayyorgarlikni, istiqbolni ko'rish va baholash qobiliyatini, individual, guruh va jamoaviy harakatlarni tahlil qilish va obyektiv baholashga bo'lgan ehtiyojni tavsiflaydi.

Faoliyat mezonlari – guruhlarda ishlashni tashkil etish, klaster yondashuvini amalga oshirish bo'yicha texnologiyalarni qo'llash, hamkorlik va menejment pedagogikasi tamoyillariga imkon beruvchi o'qituvchilarning malakasini shakllantirish;

Ijtimoiy mezonlar – maktab o'qituvchisi kasbiy tayyorgarligida ijtimoiy komponentni hisobga olishga qaratilgan ta'lim klasterining ishini tashkil etish faoliyatining asosi.

Maktab o'qituvchilarining kasbiy malakasini klaster yondashuv asosida rivojlantirish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish, o'qituvchilarni attestatsiyadan o'tkazish tartibi, professor-o'qituvchilar va o'quvchilarning tanlovlarda, ijodiy guruhlarda ishtiroki, tadqiqot ishlarini olib borish, bitiruvchilarni ishga joylashtirish orqali erishilgan malaka oshirish natijalari bo'yicha baholandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Амельченко Т.В. Ценностно-смысловая характеристика категории "образование" // Образование и глобализация: материалы Третьей Байкальской междунар. науч. конф. – Улан-Удэ, 2009. – Ч.1. – С. 7-9.
2. Байденко В.И. Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методолог. и метод. вопросы): учеб. - метод. пособие. – М., 2006. – С.25.
3. Горемыко М.В. Управление качеством общего образования региона на основе кластерного подхода: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 2010. – С.23.
4. Дубова М.В. Компетентность и компетенция как педагогические категории // Гуманитарные науки и образование. – 2011. – № 2 (6). – С. 17 –23.
5. Караев В.Ш. Педагогическая поддержка развития профессиональной компетентности преподавателя физической культуры // Мактаб ва ҳаёт илмий-методик журнал, 2020. – Махсус сон № 2. С. 27-28.
6. Петьков В.А., Филоненко В.А. Мониторинг развития компетенций будущих специалистов в процессе реализации образовательных программ иноязычной подготовки // Вестник Армавирского института социального образования (филиала) РГСУ. 2014.– С. 101-104.

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari v.v.b:

Umaraliyeva Muhayyo Abdugaparovna

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muhiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Sharibboy ERGASHEV. Yashin ISMANDIYAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV.

Jamoatchilik kengashi:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Jurnalning ushbu sonini nashrga tayyorlashda tahririyat hamda mualliflar bilan bevosita ishlagan shuningdek, maqolalarni tahrir qilish ishlarida ekspert – retsenzent sifatida faoliyat ko'rsatgan Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim" fakulteti dekani Telman Sa'dullayevich Achilovga minnaddorchilik bildiramiz.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

"TAFAKKUR NASHRIYOTI" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Qarshiboyeva Hilola Murtazayevna

© "Xalq ta'limi" jurnali, 2021.